

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת פקודי - החודש תשפ"ה (72)

לסיים את המסכת

ב"ה סיימתם עתה את זמן החורף, שהוא זמן ארוך מאוד וניכר עליכם שהספקתם בו הרבה, עכשיו אתם צריכים לנסוע לקיים מצות כיבוד אב ואם, ותהיו טרודים בהכנות לחג. ודאי שצריכים וחיובים לעזור ולסייע להורים בבית, אך העיקר שלא לשכוח לנצל את הזמן ולא ללכת בטל. כשלא זקוקים לכם בבית, חובה להזדרז לילך לבית המדרש הקרוב, לשבת ללמוד, ולהספיק לסיים את כל המסכת, שיהיה קיום למה שלמדו במשך הזמן, שלא ילך לאיבוד.



זכורני, בעת אשר נר אלקים טרם יכבה, וזכיתי לשמוע

פעמים רבות ב'ליל הסדר' את ההגדה מפ"ק של מו"ח הראש ישיבה זצוק"ל, וכשהי' מגיע לפיסקא 'כולנו יודעים את התורה', הי' נאנח ואומר: 'ועכשיו לומדים כמה דפים בתחילת המסכת ובזה מסיימים...'. כמה הי' מתאונן ומצטער ע"ז, והי' מעורר את התלמידי חכמים ע"ז כל ימיו, ולכן מי שלא הספיק לסיים את המסכת בתוך החורף, חייב להספיק בבין הזמנים גם להמשיך הלאה, וגם לא להזניח את מה שלמדו במשך הזמן.

עוד צריך לידע, כיון שאדם הוא לא יחידי וכל אחד חי בחברת אחרים, בין בישיבה או בבית הוריו, יש לכל אחד אחריות על הכלל, ואם מתחזק ובפרט בימי הבין הזמנים, לא רק שמועיל לעצמו, אלא גם מחזק את כל האחרים ושכרו הרבה מאוד. ופשיטא שמי שמנצל את הזמן בימי בין הזמנים זוכה לסייעתא דשמיא מיוחדת להצלחה ברוחניות, ובידו להגיע להשגות גבוהות בעמל התורה יותר מזמנים אחרים.

כל אחד יתן דעתו איך להתכונן לימי הבין הזמנים, כשנמצאים מחוץ לישיבה. יוצאים לרחוב, והרי המצב שם הוא נורא ואיום, ההפקרות משתוללת והמתירנות גוברת, אבן מקיר תזעק, יכול אדם לאבד ברגע אחד את כל מה שרכש בעמל ויגיעה במשך תקופה ארוכה. ודאי שהניסיון גדול, ואכן יש לצאת למנוחה, שלכך נועדו ימי בין הזמנים, אבל גם לזה יש שיעור וגבול. יש לזכור, כי היציאה למנוחה מטרתה כדי להוסיף בעליה לאח"כ, וקווי ה' יחליפו כח ולא ח"ו להיפך.

כל אחד יראה לקבוע לעצמו מקום תפילה בשעה קבועה, וגם בעת נסיעה של כמה ימים להקפיד על תפילה בציבור. יחשוב בתחילת בין הזמנים על שעות קבועות שיוכל ללמוד בהם תמידים כסדרם, וגם יקבע לעצמו סוגיא מסוימת שצריך להספיק ללומדה בעיון, או מסכת של בקיאות, ומטרה זו תחייבנו לשמור על קביעותו. סוף דבר, עיקר הכל, לא לאבד זמנו לריק ולהפחית כפי יכולתו מטיוול ברחובות העיר, שם מאבדים הכל כהרף עין. (מתוך שיחה במענו בפני תלמידי ישיבת מיר תושבי חול"ל - כ"ו אדר"ב תשע"ט)

'אותיות שנבראו בהם שמים וארץ'

וּבְצִלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמֹשֶׁה יְהוּדָה עָשָׂה אֶת קַל אֲשֶׁר צָוָה ד' אֶת מֹשֶׁה (ל"ח, כ"ב)

'אשר צוה משה' אין כתיב כאן אלא 'כל אשר צוה ה' את משה', אפי' דברים שלא אמר לו רבו הסכימה דעתו למה שנא' למשה בסיני, כי משה ציוה לבצלאל לעשות תחילה כלים ואח"כ משכן, א"ל בצלאל מנהג עולם לעשות תחילה בית ואח"כ משים כלים בתוכו, א"ל כך שמעתי מפי הקב"ה, א"ל משה 'בצל אל היית' כי בוודאי כך ציוה לי הקב"ה, וכן עשה המשכן תחילה ואח"כ עשה הכלים, לשון רש"י.

והנה בגמ' ברכות דנ"ה א' גרסי' אר"ש בר נחמני א"ר יונתן בצלאל ע"ש חכמתו נקרא, בשעה שא"ל הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים וכו' א"ל שמא בצל קל היית וידעת, א"ר יהודה אמר רב יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כתיב הכא 'וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת' וכתב התם (משלי ג') 'ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו'.

ו"ל סמיכות ב' המאמרים האלו עפ"י ד' הגמ' מנחות דכ"ט ב' דרש ר"י בר אילעאי 'כי ביה יי' צור עולמים' אלו ב' עולמות שברא הקב"ה א' בה"י וא' ביו"ד ואיני יודע אם העוה"ב ביו"ד והעוה"ז בה"י וכו' כשהוא אומר 'אלה תולדות השמים והארץ בהבראם' אל תקרי 'בהבראם' אלא 'בה"י בראם', ומפני מה נברא העוה"ז בה"י מפני שדומה לאכסדרה שכל הרוצה לצאת יצא, ומ"ט תליא כרעיה דאי הדר בתשובה מעיילי ליה, וליעיל בהך לא מסתייעא מילתא כדר"ל דאר"ל מאי דכתיב 'אם ללצים הוא יליץ ולענונים יתן חן' בא ליטער מסייעין אותו בא ליטמא פותחין לו ע"כ, ופירש"י בד"ה לא מסתייעא מילתא, דהבא ליטער בעי סיוע מפני יצה"ר הלכך עבדי ל' סיוע פתח יתירה עכ"ל.

ונ"ל הביאור, דלעולם א"א שישבו החוטא באופן שיתקן מקודם התוך הפנימי שלו ואח"כ יעזוב את פעולותיו המקולקלות, ובע"כ צריך לשוב מצד החיצונית אפי' שעדיין לא נזדכך לבבו עד שיתקדש במצוות ויסייעהו הקב"ה ליכנס לפנים, וזהו מה שדימו חז"ל שנכנס ועולה מצד החיצון ודבק בכרע"י דה"י מקום אשר התוך סגור בפניו, ושם נפתח לו פתח יתירה שיוכל להיכנס בה לצד פנים להתקדש שם, וזהו הסיוע היתירה שעבדו להחוטא, להתחיל בפעולות החיצוניות ובמעשים טובים כדי להגיע לפנימיות העולם וטהרת הלב.

ואחז"ל במדרש תנחומא כאן במאמר 'כבר הי' לעולמים' על הפסוקים הגז' שהובאו בגמ' ברכות הנ"ל: ללמדך שהמשכן שקול כנגד כל העולם וכנגד יצירת האדם שהוא עולם קטן כו' כשברא הקב"ה את עולמו כילוד אשה בראו מה ילוד אשה מתחיל בטיבורו כו' כך התחיל הקב"ה לבראות עולמו מאבן שתי' תחילה כו' עכ"ל, והנה פנימיות התורה ולוחות הברית ניתנו לישראל תחילה קודם המשכן, וכבר הי' עמוד הענן בפתח אהלו של משה רבינו ושם כל מבקש ה' וראה כל העם והשתחוו מול כבוד שכינתו ית', לכן א"ל משה לבצלאל עשה ארון ואח"כ משכן כדי להמשיך מתיקון הפנימיות אל כלפי חוץ, ואמנם בצלאל יודע הי' 'אותיות שנבראו בהן שמים וארץ' והיינו שהעוה"ז נברא בה"י כדי לסייע לחוטא שיוכל ליכנס מדרך החיצונה לצד הפנימי, ולכן אמר 'ארון וכלים להיכן אכניסם', שצריך מקודם לתקן את הבית החיצון ורק אז נוכל ליכנס

נזר הקדש'

ו"ל בס"ד דהנה מבואר בגמ' שבת דס"ג ב' שהציץ אינו אריג אלא טס של זהב ברוחב ב' אצבעות, וכ' בעל הטורים ר"פ תצוה (לעיל כח, ד') עה"פ 'ואלה הבגדים אשר יעשו חושן ואפוד ומעיל וכתונת תשבץ

ויעשו את ציץ נזר הקדש זהב טהור וגו' (ל"ט, ל')

נשאלתי ע"י ח"א מדוע שינה הכתוב כאן לכתוב 'ציץ נזר הקדש' ואילו בפר' תצוה נאמר רק שם 'ציץ'.

המצנפת' ופירש"י שם 'נזר הקדש' - זה הציץ, ונ"ל דאכן הציץ מעיקרו אינו מין בגד, אבל בשעה שמשמש את הכה"ג כ'נזר', הר"ז מחשיבו ל'בגד' לימנות עם בגדי כהונה ולא מצד גופו אלא מצד ה'נזר' שבו, ולכן בשעת הציצו על העשי' (בפר' תצוה) עדיין לא הי' לו שם בגד ונקרא רק בשם 'ציץ' ולכן לא נזכר ב'אלה הבגדים', ובעת הציצו על הלבישה כבר הוחשב להיות מבגדי הקדש אשר לאהרן ולא נזכר שם כלל לשון 'ציץ' אלא נקרא בשם 'נזר הקדש', אמנם פרשיות 'ויקהל' ו'פקודי' נכתבו אחר ז' ימי המילואים והקמת המשכן, והן סיפור הדברים על מהלך תרומת המשכן ועשייתו והקמתו וכבר נתחנכו אהרן ובניו, ולכן בפרשת העשי' נכתבו ב' הלשונות 'ציץ נזר הקדש' (ומצינו נפ"מ בלבישת הכה"ג גם לענין דין ריצוי ציץ, ואפי' לר"ש יומא ז' ב' דגם באינו על מצחו מרצה, אבל ודאי בתחילה קודם שלבשו אהרן לא כיפר).

התאחדות הלבבות בהקמת המשכן

וגו' שתשרה שכינה במעשה ידיכם. והנה בפ' ספורנו (תחי' פר' פקודי) האריך לבאר הפסוקים שבאו להודיע הטעם שלא נפסדו המשכן וכליו כמאחז"ל (יומא עב א') 'עצי שטים עומדים' שעומדים לעד ולעולמי עולמים, ומכל המלאכה שעשו בצלאל ואהליאב לא נפל דבר ביד האויבים משא"כ מקדש שלמה וכליו נלקחו לבבל ע"י נבוזראדן וגם הוצרכו בכל פעם לחזק את ביד הבית כמו שקורין בהפטרות שקלים, לפי שנעשה ע"י עובדי מלאכה שבאו מצור וצידון, ואמנם לא מנע זה שתשרה בו שכינה, אבל נגרע בו מה שנפסדו חלקיו כדרך כל בנין ועוד נפל בסוף ביד אויבים, אבל המשכן נעשה רק ע"י בצלאל ואהליאב וכל חכמי לב וכו', וע"כ שרתה שכינה במעשה ידיהם לעולם.

אמנם להנ"ל נראה להוסיף עוד מעלה גדולה שהי' במשכן שלא הי' במקדש שלמה, מה שנעשה בנדבת הלב של כ"א מישראל להביא מאשר נמצא איתו, ועי"ז נתאחדו כל הלבבות בהקמתו, עד שעלה בידם להשלים הכל באחדות והרמוניה נפלאה כהנ"ל, והי' ענין זה יסוד חזק להעמידו לעד.

מצנפת ואבנט', ולא נזכרו המכנסים והציץ, וז"ל שם: ואלה הבגדים, ולא הזכיר מכנסים שלא היו לכבוד ולתפארת, ולא הזכיר ציץ לפי שלא הי' מין בגד עכ"ל, ור"ל דלשון הציצו על עשיית המכנסים נכתב בסוף הפרשה שם (פס' מב) 'ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה' וגו', ולכן לא נזכרו בתחילה למנותם עם כל הבגדים שנא' עליהם (פס' ג) 'ועשית בגדי קדש לאהרן ואחיק לכבוד ולתפארת', אבל המכנסים נעשו לא נעשו 'לכבוד ולתפארת' אלא 'לכסות בשר ערוה', ואמנם הציץ ודאי נעשה לכבוד ולתפארת, ומעם שלא זכרו הכתוב בתוך 'אלה הבגדים' אף שציצו עשייתו נזכר בהמשך אותה הפרשה 'ועשית ציץ זהב טהור', לפי שלא הי' מין בגד.

ועדיין דברי בעה"ט צריכים ביאור, דבאמת גם הציץ נמנה אח"כ בתוך הבגדים (שם כט, ה-ו) 'ולקחת את הבגדים וגו' ונתת את נזר הקדש על

כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ד' אֶת מֹשֶׁה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל הָעֵבֶדָה, וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְהֵנָּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ד' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּבְרָךְ אֹתָם מֹשֶׁה (ל"ט, מ"ב - מ"ג)

כבר עמדו על מראית כפל הפס' שחוזר על אותו המכוון בשינוי לשון ועי' רמב"ן, ובספורנו על לשון הכתוב 'כן עשו בני ישראל': כן עשו - באותו הסדר עצמו עשו האומנים בעשייתם ומביאי המשכן בהבאתם עכ"ל, ולכאן כוונתו שפס' ראשון נאמר על עבודת המביאים ופס' השני על מלאכת האומנים, ונשתבחו בזה משום שהכל נעשה ע"י אנשים רבים מכל שבטי ישראל וכמעט מן המניעה שהכל יהא נעשה בסדר נכון.

ומעתה י"ל בד"א שבפס' מ"ב 'ככל אשר צוה ה' את משה בן עשו בני ישראל את כל העבודה' מדבר על עצם העבודה הנצרכת, שהכל נעשה בציצו ובפיקוחו של משה כפי ציווי ה', אך פס' מ"ג משבח את אופן העבודה, שהכל נעשה בהרמוניה וסדר נפלא, וזו מעלה נוספת מעבר לעצם העשי' של משה, ולכן לא נאמר 'צוה ה' את משה' אלא 'וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה השם', ועי"ז היתה שמחה מיוחדת אצל משה שהי' יכול לברכם ויהי נועם ה"א עלינו

'כח מעשיו הגיד לעמו' (לפר' החודש)

לסטים אתם וכו' ושלא יסברו כלל ישראל ג"כ שלסמיות היא זו ושע"כ אינם יכולים לקיים את התורה, והיינו ד'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים' הוא הקדמה לקיום מצות קידוש החודש.

ובאמת נראה, שכל עיקר מצוה זו 'החדש הזה לכם ראש חדשים' סותרת את טענת אומות העולם 'לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' עמים', כי במצוה זו מסר הקב"ה את סדר הזמנים של כל העולם לידי ישראל, עד שלמדו חז"ל במס' ראש השנה (כה א') מהפס' (ויקרא כג) 'אשר תקראו אותם' קרי ב' 'תקראו אתם' - אפי' שוגגין אפי' מזידין, ואחז"ל בירושלמי (נדרים פ"ו ה"ח) על קרא דתהלים (קפיטל נ"ז) 'אקרא לאלקים עליון לא-ל גומר עלי' - בת ג"ש ויום א' נמלכו ב"ד לעברו בתולין חוזרין ואם לאו אינן חוזרין, הנה מסר הקב"ה זמני העולם וטבעיו לידי בני ישראל, ונמצא שכל דיירי ארעא יושבים בעולם השייך לכלל ישראל, והר"ז דומה לבעה"ב עשיר שיש לו פלטרין גדול ונסע למדינה רחוקה וברוב חסדו וטובו פתח שערי הבירה להכנסת אורחים וכדו', והנה ביום שובו לביתו לא מצא מקום מנוחה לעצמו בכל הפלטרין שלו עד שהוכרח לפנות א' מהדיירים שבעזותו בחר לתפוס ולהחזיק דווקא בחדר משכיתו של הבעה"ב עצמו, האם שייך טענת לסטים ע"ז. ועוד יתר על כן, כל קיומו של עולם רק בזכות ישראל הלומדים תורה, וכדחז"ל (נדרים לב א') גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ.

ואמנם תשובות אלו לא יבינו אומות העולם, ואף אלו עמי הארץ מכלל ישראל שאינם יודעים סוד כוח התורה, ולהם ניתנה התשובה הפשוטה 'בראשית ברא אלקים' הוא בראה ונתנה לאשר ישרה בענינו.

ברש"י ר"פ בראשית, א"ר יצחק לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום (תהלים קיא) 'כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים' שאם יאמרו אומות העולם לישראל: 'לסטים אתם שכבשתם ארצות ז' גויים', הם אומרים להם: 'כל הארץ של הקב"ה, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו' עכ"ל. ושמעתי בביאור הדברים מפי אבי מו"ר זצ"ל, דהנה כשאומות העולם יטענו שאנו ליסטים שכבשנו ארצות ז' אומות, הרי הם אינם מאמינים בתורה ואיזה תשובה היא עבורם, ולכן ביאר דהתשובה היא לא עבורם אלא דהתשובה היא עבורנו, דכשישראל יכנסו לא"י ויכבשו ארצות ז' אומות ויטענו אומות העולם שאנו ליסטים, הרי יתכן שיהי' א' מכלל ישראל שדברים אלו יכנסו בלבו ויתחיל להרהר אולי יש איזו טענה בדבריהם, לכן נתנה לנו התורה מיד תשובה בראשית דבריה 'ברצונו נתנה להם וברצונו נתנה לנו' ודפח"ח. והנה מד' רבי יצחק נראה שאומות העולם טוענים ביחוד 'לסטים אתם' כלפי מצוה זו של קידוש החודש, ונל"פ למ"ש הרמב"ם בסה"מ (מ"ע קנ) שמצות קידוש החודש וקביעת המועדות תלו' בא"י ואילו הי' מתבטל באיזה זמן ישוב יהודי מא"י היו מתבטלים המועדות וחז"ו הי' נמחה האומה עי"ש בדבריו, וביאר דבריו בתשו' חתם סופר (סי' רלד), ועפי"ז י"ל דבאמת כל עיקר טענת אומות העולם מכוננת כיון שמצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל היא 'החדש הזה לכם', ובאמת א"א לנו לקיימה אם א"י היא גזולה בידנו, מש"ה הוכרח להקדים 'בראשית ברא אלקים' להסביר נתינת א"י לישראל שלא יאמרו אומות העולם